

Aida Ali qızı MAGOMEDOVA

Qərbi Kaspi Universiteti magistrı

E-mail: aidamagomedova010@gmail.com

AZƏRBAYCAN XARİCİ SİYASƏTİNİN STRATEGİYASINDA DAXİLİ MULTİKULTURALİZM AMİLİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi. Multikulturalizm mədəni plüralizmi nəzərdə tutan və təşviq edən siyasətdir. Bu, insanlara etnik, irqi və dini fərqlərindən asılı olmayaraq istənilən ölkənin bütün əhalisinin hüquqlarına hörmətlə bağlıdır. Multikultural cəmiyyətdə ölkənin bütün vətəndaşları öz mədəniyyətinin, dilinin, adət-ənənələrinin, etnik və dini dəyərlərinin inkişafında bərabər hüquqlara malikdirlər. Belə bir cəmiyyətdə məktəblər açılır, dillərində qəzet və jurnallar nəşr olunur. Bundan əlavə, multikulturalizm prinsipləri tək cəsiyasi elita tərəfindən deyil, xalqın yüksək vəzifələr tutmayan digər nümayəndələri tərəfindən də geniş şəkildə dəstəklənir.

Tədqiqatın metodu. Multikulturalizmin nəzəri əsasını liberalizm, əsas da onun azadlıq, bərabərlik və qardaşlıq kimi dəyərləri təşkil edir. Bundan əlavə, multikultural cəmiyyət tək cəsi sosial ədalətsizliyə deyil, həm də irqçiliyə bağlı ədalətsizliyə qalib gəlmənin mümkün olduğu liberal cəmiyyətdir. Bununla belə, liberalizmdən fərqli olaraq, multikulturalizm ayrı-ayrı fərdlərin deyil, etnik və mədəni qrupların hüquqları ilə məşğul olur.

Tədqiqatın nəticələri. Multikulturalizm öz mahiyyətinə görə tolerantlıq siyasətinə çox yaxın siyasətdir. Tolerant cəmiyyətin ən mühüm xüsusiyyəti müxtəlif mədəniyyətlərin paralel mövcudluğudur. Tolerant cəmiyyətdə multikulturalizm mədəniyyətlərin qarşılıqlı zənginləşməsinə töhfə verir və bu, insanların daha da mədəni birləşməsi üçün bir mədəniyyətin digər mədəniyyətə nüfuz etmə prosesi ilə bağlıdır.

Açar sözlər: *multikulturalizm, cəmiyyət, tolerantlıq, mədəniyyət, etnik qruplar, din, irq*

UOT: 930

DOI: <https://doi.org/10/54414/ODBK6789>

Giriş

İstənilən əhəmiyyət kəsb edən bütün tarixi hadisələr insan tərəküründəki görünməz dəyişikliklərin görünən nəticələridir. Hal-hazırda, adamların düşüncəsində baş verən dəyişmələri izlədiyimiz kritik momentlərdən biridir. Bütün dünyada son onilliklər insan çoxtərəfli, ziddiyyətli reallığı və onun içindəki şəxsi müəyyənləşdirmək üçün düşünüb fərqiə varma, nəticə çıxarma, müxtəlif nəzəriyyələrin inkişafı əsasən müxtəlifliyi və fərqliliyi, varlığın çoxkomponentliliyi və başqılığı probleminin yenidən nəzərdən keçirilməsi ilə məşğul olur. Söhbət qlobal miqyasda mədəni proseslərin dinamikası ilə bağlı çoxkomponentlik və müxtəliflik probleminin qlobal aspektindən, desentralizasiyadan, dünyanın çoxqütblü modelinin yaradılmasından, ayrı-ayrı mədəniyyətlərin vəhdət görünüşünün parçalanmasından, müxtəlif milli adət-ənənələr arasında sərhədlərin aydınlaşdırılması və məhz bu konsepsiyanın yenidən nəzərdən keçirilməsindən gedir.

"Multikulturalizm", "multikultural", "multikultural cəmiyyətlər", "multikulturalıq" qədim mənşəli fenomen üçün yeni yaranmış izahlardır. İndi multikultural adlanan cəmiyyətlər əvvəllər "çoxmillətli", "multietik", "çoxkonfessiyalı", "çoxirqlı", "segmental" adlanırdı. Onlar "mədəni plüralizm" (Plüralizm (latın dilindən pluralis — "çoxluq") biliklərin, üslubların, varlıqların, davranışların və s. bir neçə və ya bir çox müstəqil formasının olduğu mövqedir. Hamısı bir-birinə bərabərdir və mövcud olmaq hüququna malikdirlər), "mədəni fərqlilik" və "metisləşmə"nin təzahürləri kimi qəbul edilirdi.

Multikulturalizm – bir ölkədə və bütövlükdə dünyada mədəni fərqlərin qorunub saxlanmasına və inkişafına yönəlmiş siyasət və bu siyasəti əsaslandırın nəzəriyyə və ya ideologiya.

Multikulturalizm bütün mədəniyyətlərin bir yerə birləşdirilməsi nəzərdə tutulan "ərimə qazanı" konsepsiyasına qarşı çıxır. Nümunə olaraq, bir mozaikanın hissələri kimi müxtəlif

mədəniyyətlərə yanaşmanın inkişaf etdirildiyi Kanada və "ərimə qazanı" anlayışının ənənəvi olaraq elan edildiyi, lakin hazırda "salat qabı" anlayışının daha siyasi cəhətdən düzgün qəbul edildiyi ABŞ-ı göstərmək olar.

Multikulturalizm tolerantlıq və tolerantlığın aspektlərindən biridir ki, bu da mədəniyyətlərin kütləvi mədəniyyətin ümumbəşəri məcrasında qarşılıqlı nüfuz etməsi, zənginləşməsi və inkişafı üçün paralel mövcudluğunun tələbindən ibarətdir. Multikulturalizm ideyası əsasən Qərbin iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrində irəli sürülür. Müasir Avropada multikulturalizm, ilk növbədə, "üçüncü dünya" ölkələrindən gələn mühacir mədəniyyətlərinin elementlərinin mədəni sahəsinə daxil edilməsini nəzərdə tutur.

Multikulturalizm anlayışı ilk dəfə 1960-cı illərin sonlarında Kanadada ortaya çıxdı və 1971-ci ildə rəsmi termin olaraq qəbul edildi, ölkənin mədəni cəhətdən çox komponentli 1 əhalisinin homojenləşdirilməsinə yönəlmiş assimilyasiya siyasətinin dövlət qurumları tərəfindən tanınmadığını sübut edən bir akt oldu. Multikulturalizm modeli "assimilyasiya olmadan inteqrasiya" düsturunda qısaca ifadə olunan mədəni başqalığın müxtəlif formalarının qanuniləşdirilməsini nəzərdə tutur.

Azərbaycan multikulturalizm siyasətini dəstəkləyən ölkələrdən biridir. Azərbaycan multikulturalizminin fəlsəfi konsepsiyaları millimənəvi və humanist dəyərlərə əsaslanır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin fərmanı ilə 2016-cı il Azərbaycanda "Multikulturalizm İli" elan edilib.

Ölkəmizdə 2016-cı ilin Multikulturalizm ili elan olunmasından xeyli əvvəl başlanmış işlər — millətlərarası, multikulturalizm və din məsələləri üzrə Dövlət müşaviri xidmətinin, eləcə də Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin yaradılması bu istiqamətdə görülən işlərin sistemləşdirilməsi istəyini əyani şəkildə nümayiş etdirir. İlk növbədə, dövlət üçün prioritet vəzifələr sırasına daxil olan multikultural təhlükəsizliyin təmin edilməsi ilə xarakterizə olunan Azərbaycan tolerantlıq modelinin elmi və tətbiqi tərtibatı.

Bu il üçün planlaşdırılan müxtəlif tədbirlər üçün istiqamətə bölünür. Birincisi, müxtəlif etnik qrupların, məzhəblərin, dillərin nümayəndələrinin dinc yaşayış ənənələrinin möhkəmləndirilməsi, titullu millətin kiçik xalqlara hörmətli münasibəti,

mədəniyyətlərinin, orijinallıqlarının, adət və ayinlərinin təbliği ilə əlaqələndirilir. İkinci istiqamət Azərbaycan multikulturalizmin modelinin təbliği tədbirləridir, üçüncüsü isə ölkədə və xaricdə görülən işlərə informasiya dəstəyi tədbirlərini konkretləşdirir.

Bütün planın məzmunu tapşırıqların miqyası ilə fərqlənir. Bu, Bakıda və xarici ölkələrdə "Alban Apostol kilsəsi: dünən və bu gün" kimi beynəlxalq konfransların keçirilməsidir. Multikulturalizm mövzusunun mətbuatda, ədəbiyyatda, təsviri sənətdə əks olunması ilə bağlı fotosərgilər və müsabiqələr. Payızda BƏƏ və Qətərdə "Azərbaycanın radikalizmə qarşı mübarizədə və dini tolerantlığın qorunması uğrunda dünya birliyinə dəstəyi" devizi altında "Azərbaycan-İslam mədəniyyətinin inciləri" adlı fotosərginin keçirilməsi. Eyni mövzuda tədbirlər digər ölkələrdə də keçiriləcək.

Artıq dünyanın bir sıra ölkələrində tədris olunan yerli və xarici universitetlərdə tədris üçün "Azərbaycan multikulturalizmi" (magistratura üçün) və "Multikulturalizmə giriş" (bakalavr üçün) fənləri üzrə tədris proqramları və metodiki vəsaitlərin hazırlanması davam edir. Bu fənlərin praktikada öyrənilməsinə həsr olunmuş beynəlxalq qış və yay məktəblərində yerli və beynəlxalq tələbələr üçün ənənəvi dərslər öz effektivliyini sübut etdi və bundan sonra da davam etdiriləcəkdir.

Tədbirlər baxımından Azərbaycanda etnik və dini icmaların mədəni irsinin qorunması və təbliği məqsədilə layihələrin həyata keçirilməsinə xeyli yer ayrılıb. Ölkəmizdə yaşayan xalqların milli mahnı müsabiqələri, konsertləri, festivalları, xeyriyyə aksiyaları, eləcə də təsviri və tətbiqi sənət sərgiləri əvvəlkindən daha geniş şəkildə keçiriləcək.

Azərbaycanda tolerantlığın inkişafı üçün hüquqi baza yaradılıb. Azərbaycan Konstitusiyasında "Dini etiqad azadlığı haqqında" qanunda daha geniş əks olunan vicdan azadlığı təsbit olunub. Konstitusiyanın 48-ci maddəsinə əsasən, hər bir vətəndaşın vicdan azadlığı, dinə münasibətini sərbəst müəyyənləşdirmək, inanclarını sərbəst ifadə etmək və yaymaq, dini ayinləri sərbəst yerinə yetirmək hüququ vardır.

Dövlət-din münasibətlərini tənzimləmək, dini etiqad azadlığı ilə bağlı qanunvericilik aktlarına riayət olunmasına nəzarət etmək məqsədilə 2001-

ci ildə Azərbaycanın dini təşkilatlarla iş üzrə Dövlət Komitəsinin yaradılması haqqında fərman imzalanıb. Hər il noyabrın 16-da Azərbaycanda 1995-ci ildə UNESCO-nun 50 illiyi münasibətilə təsis edilmiş Beynəlxalq Tolerantlıq Günü qeyd olunur.

1 avqust 2015-ci il tarixinə Azərbaycanın dini təşkilatlarla iş üzrə Dövlət Komitəsində 632 dini təşkilat, o cümlədən 21 qeyri-islam dini təşkilatı dövlət qeydiyyatına alınıb. Bunlardan 12 — si xristian dini icmalarıdır, 6 — sı yəhudi, 2 — si bahaist və 1-i krişnaitdir.

Beynəlxalq aləmdə tolerantlıq və multikulturalizm sahəsində təcrübənin yayılması və təbliği məqsədilə Azərbaycan BMT, ATƏT, UNESCO, İSESKO və digər qurumlarla əməkdaşlıq edir.

26-27 aprel 2010-cu il tarixlərində Azərbaycanda din sahəsində dövlət siyasətinin beynəlxalq aləmdə təbliği məqsədilə Dünya Dini Liderlərinin Bakı Sammiti keçirilib. Bu sammitdə dünyanın dini mərkəzlərinin nümayəndələri, rus pravoslav, gürcü pravoslav və erməni apostol kilsələrinin rəhbərləri, Vatikan, Konstantinopol Patriarxlığı və İslam dünyasının din xadimləri iştirak ediblər.

8 sentyabr 2015-ci il tarixində Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə həyata keçirilən "Azərbaycan Parisin qəlbində" adlı layihə çərçivəsində Parisdə "Dini tolerantlıq: Azərbaycanda birgə yaşayış mədəniyyəti" mövzusunda konfrans keçirilmiş, "Azərbaycan musiqisi Parisin qəlbində"devizi altında konsert təşkil olunmuşdur.

Bakıda Mədəniyyətlərarası Dialoq üzrə dörd Dünya Forumu keçirilib.

7-9 aprel 2011-ci il tarixlərində UNESCO, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı, Avropa Şurası, Avropa Şurasının "Şimal-Cənub" Mərkəzi və İSESKO-nun tərəfdaşlığı ilə 1-ci Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu keçirilib. Forum çərçivəsində Azərbaycan tərəfindən "mədəniyyətlərarası əməkdaşlıq Platforması — 5A"nın təsis edilməsi təşəbbüsü irəli sürülüb. Avropa, Asiya, Amerika, Afrika və Avstraliya qitələrinin adları Azərbaycan dilində "5A" platformasının adını simvolizə edən "A" hərfi ilə başlayır.

29 May-1 iyun 2013-cü il tarixlərində Bakıda "Multikultural dünyada sülh şəraitində birlikdə yaşamaq"devizi altında 2-ci Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu keçirilib. Forumun

əsas tərəfdaşları kimi UNESCO-nun beynəlxalq təşkilatları, Avropa Şurası, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı, Avropa Şurasının Şimal-Cənub Mərkəzi, İSESKO, BMT-nin Ümumdünya Turizm Təşkilatı birgə çıxış ediblər. Forumda 115-dən çox ölkədən nümayəndə heyətləri, 13 beynəlxalq təşkilatın rəhbər şəxsləri iştirak ediblər.

18-19 may 2015-ci il tarixlərində Bakıda "ümumi təhlükəsizlik naminə mədəniyyəti bölüşək"mövzusunda 3-cü Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu keçirilmişdir.

4-6 may 2017-ci il tarixlərində Bakıda "Mədəniyyətlərarası dialoqun inkişafı: İnsan təhlükəsizliyi, sülh və davamlı inkişaf üçün yeni imkanlar"devizi altında 4-cü Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu keçirilib.

28 fevral 2014-cü il tarixində millətlərarası və multikulturalizm və din məsələləri üzrə Dövlət müşaviri xidməti təsis edilmişdir. 15 may 2014-cü il tarixində Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi yaradıldı. Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin sədri Kamal Abdulladır.

Azərbaycanın millətlərarası, multikulturalizm və din məsələləri üzrə Dövlət müşavirinin Xidməti tərəfindən 4 virtual dəyirmi masa təşkil olunub.

2016-cı ildə "Azərbaycan multikulturalizminin mənbələri" seriyasından "Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii mənbələri"kitabı işıq üzü görüb.

28 aprel 2017-ci il tarixində Multikulturalizm Mərkəzində "Azərbaycanda yaşayan xalqların Atalar Sözləri və məsəlləri"kitabının təqdimatı keçirilib.

1 may 2017-ci il tarixində Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzində Azərbaycan Milli Kitabxanası tərəfindən nəşr olunan "Multikulturalizm Azərbaycanda" bibliografik kitabının təqdimatı keçirilmişdir.

Nəticə

Bu gün Azərbaycan BMT, ATƏT, Avropa Birliyi, NATO, İslam Konfransı Təşkilatı, Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB), Avropa Şurası ilə sıx əməkdaşlıq edir. Hələ 2006-cı ildə Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında enerji sahəsində əməkdaşlığa dair memorandum imzalanıb. 2011-ci ilin yanvar ayında Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında «Cənub qaz dəhlizi» haqqında birgə bəyannamə imzalanıb. Avropa

İttifaqı ilə Azərbaycan arasında işçi qrup yaradılıb. Hazırda Azərbaycanın xaricdə 64 diplomatik nümayəndəliyi - səfirliklər, beynəlxalq təşkilatlar yanında daimi nümayəndəliklər və baş konsulluqlar fəaliyyət göstərir. Bunların 51 səfirlik, 6-sı baş konsulluq, 7-si isə daimi nümayəndəlikdir. Xaricdə çalışan Azərbaycan diplomatlarının ümumi sayı 600-ə yaxındır.

Coğrafi baxımdan Avropa-Asiya sərhədində yerləşən Azərbaycan tarixi keçmişdə müxtəlif sivilizasiyaların – əhəmənilər–Sasani, Roma–Bizans, İskit–Xəzər, Türk–Oğuz mədəniyyətlərinin kəsişməsində öz yerini tutmuşdur. Bu bölgənin əlverişli coğrafi yeri və zəngin təbiəti qədim zamanlarda bu ərazinin sıx məskunlaşmış bir yaşayış məntəqəsinə çevrilməsinə səbəb olmuşdur. O vaxtdan bu günə qədər Azərbaycan yüksək tolerantlıq səviyyəsi ilə seçilən ölkə kimi tarixə düşüb. Bu diyar Zərdüştlüyün doğulduğu yer, Qafqazda Xristianlığın beşiyi, İslamın geniş yayıldığı yer, müxtəlif etnik qrupların dinc birgə yaşadığı ərazi, müxtəlif mədəniyyətlərin qarşılıqlı faydalı simbiozunun yeridir. Tarixi mənbələr Azərbaycanın etnik tərkibinin daim genişləndiyini göstərir.

Bu gün Azərbaycan öz etnik palitrası ilə seçilir. Burada Azərbaycan türkləri ilə bərabər Dağ Yəhudiləri, Kürdlər, talışlar, tatlar, molokanlar, inqiloylar, tsaxurlar, avarlar, ləzgilər, xınalıqlılar, buduqlu, qızıllar kimi etnik qruplar yaşayır. Yuxarıda göstərilən bütün etnik qrupların nümayəndələri özlərini azərbaycanlı hesab edirlər. Eyni zamanda, müəyyən bir mədəniyyətin elementlərini qorudular. Bu mədəniyyət bu xalqların gündəlik həyatında, yaradıcılığında, mətbəxində və müxtəlif ayinlərində, adət ənənələrində əks olundu.

Etnik qruplar

Yəhudilər

Azərbaycan ərazisində ən qədim xalqlardan biri yəhudilərdir. Bu gün yəhudilər Bakıda, Sumqayıtda, həmçinin Quba, Oğuz və Göyçay rayonlarının ərazisində yaşayırlar. Quba rayonunda yerləşən "Qırmızı qəsəbə" dünyada dağ yəhudilərinin ən sıx məskunlaşdığı yaşayış məntəqəsidir. Azərbaycanda yəhudilər tarixən dağ yəhudiləri ilə təmsil olunublar. Musa Kalankatui dağ yəhudilərinin Qafqaza gəlişini eramızdan əvvəl birinci əsrə aid edir. Tədqiqatçıların bu mövzuda iddiaları fərqlidir. Bir nəzəriyyəyə görə,

ən qədim yəhudi icmalarından biri – dağ yəhudiləri, Aşşur və Babil şahları tərəfindən Fələstin ərazisindən Midiyaya köçürülmüş İsrail oğullarından gəlirlər. Onların əcdadları yəhudiyyənin ilk tərəfdarları idi. Midiyada yaşayan qəbilələri tatami ilə bir-birinə qarışdılar, nəticədə Dağ Yəhudiləri qədim yəhudi və aramit dillərindən sözləri ehtiva edən fars ləhcələrindən biri olan tat dilində danışirlar. Azərbaycanın Dağ Yəhudiləri 3 yerli qrupa bölünür:

- Quba (quboi) – Azərbaycanın Quba rayonu, əsasən "Qırmızı Qəsəbə"də.
- Şirvan (şirvoni) – Azərbaycanın şimal-şərqi, Azərbaycanın Şamaxı rayonunun keçmiş Müci kəndi, eləcə də Bakı şəhəri.
- Oğuz – Oğuz, Gəncə, İsmayılı, Şamaxı.

Talış

Azərbaycanın cənub-şərqində, Azərbaycan Respublikasının Lənkəran, Astara, Masallı və Lerik rayonlarında, eləcə də İranın şimalında yaşayan xalq. İran dillər ailəsinin bir hissəsi olan talış dilində danışirlar. Keçmiş birliyin alimləri talışları aborigen hesab edirdilər. Talışları Azərbaycanın ən qədim aborigen tayfalarından biri olan kadusun nəslindən hesab edirdilər. Lakin Qərb alimləri bu iddianın düzgünlüyünə şübhə edirlər. Onların fikrincə, talışların Azərbaycan ərazisinə gəlişi komandir Çingiz xan Talışın adı ilə bağlıdır (XIII əsr)(məlumat əlavə araşdırma mövzudur). Talışların maddi və mənəvi mədəniyyəti Azərbaycan mədəniyyətindən o qədər də fərqlənmir.

Kürdlər

Bu gün Kürdlər Azərbaycanda Naxçıvan MR Sədərək rayonunun rayon mərkəzində, Culfa rayonunun Teyvaz kəndində və Şərur rayonunun Daryakənd kəndində yaşayırlar. Həmçinin erməni işğalından əvvəl kürdlər Azərbaycan Respublikasının Laçın (Qarakeçdi, Çıraqlı, Minkənd kəndləri), Kəlbəcər (Əhcəkənd və Zar kəndləri tam məskunlaşmış, qalanlarında qarışıq yaşayıblar), Qubadlı (Zilanlı kəndi) rayonlarında yaşayıblar. İran dillər ailəsinin bir hissəsi olan, kürd dilində danışirlar.

Tatlar

Əsasən Quba, Xızı və Xaçmaz rayonlarının ərazisində, eləcə də Bakı şəhərinin bəzi kəndlərində yaşayan azsaylı xalqdır. Bəzi tədqiqatçıların fikrincə, Xəzər dənizinin qərb sahili

boyunca Abşerondan Dərbəndə qədər yaşayan tatlar bu torpaqlara köçürülmüş Qədim iranlıların nəslindəndir və şübhəsiz ki, Şirvan ərazisinin ən qədim etnik təbəqələrindən biridir.

Avarlar

Avarlar əsasən Azərbaycan Respublikasının Zaqatala və Balakən rayonlarında yaşayan etnik azlıqdır. Şimali Qafqaz dillər ailəsinin bir hissəsi olan avar dilində danışirlər. Bu gün avarlar Qabaqçol qəsəbəsində, Car, Zilban, Mazıx, Beretbini, Cincartala, Katex, Meşəşambul, Mahamalar, Göyəmtala kəndlərində kompakt şəkildə yaşayır, azərbaycanlılarla sıx qohumluq əlaqələrini saxlayır. İslamı qəbul ediblər.

Şahdağ xalqları və ya Şahdağ milli etnik qrupu

Azərbaycanlıların tərkib hissəsi. Azərbaycan Respublikasının Quba rayonunun Xınalıq, Qrız, Buduq və Rutul kəndlərinə müvafiq olaraq Şahdağ milli etnik qrupunun tərkibinə daxil olan etnoslara Xınalıq, Qrız, Buduq və rutullar deyilir. Bu kəndlərin sayının az olmasına baxmayaraq, onların hər birinin əhalisi ayrı-ayrı etnik qrupdur.

- Xınalıq

Azərbaycanın aborigenlərinin azsaylı xalqları arasında Xınalıq xüsusi xüsusiyyətləri ilə seçilir. Bu etnosun dili Qafqaz dilləri ailəsinin bir hissəsidir. Tarixi və etnoqrafik ədəbiyyatda Şahdağ dağının yaxınlığında yerləşməsi ilə əlaqədar olaraq "Şahdağ xalqı" adlanır. Xınalıqlılar Azərbaycan ərazisində ən qədim köçkünlərdən biridir. Bu etnosun dünyada yeganə dili və məskunlaşması var. Bu o deməkdir ki, dünyada yalnız bir kənd və Xınalıq dili var və onlar Quba rayonunun ərazisində yerləşirlər.

- Qrızlılar

Azərbaycanın şimalında, Quba və Xaçmaz rayonlarının bəzi kəndlərində yaşayan kiçik etnik qrup. Nax-dağıstan dil ailəsinin, ləzgi dilləri qrupunun bir hissəsi olan qrız dilində danışirlər.

- Rutullar

Azərbaycan və Rusiya ərazisində etnik qrup. VII əsrdə ərəblərin Qafqaza gəlişlərindən sonra islamı qəbul etdilər. Əsas dil rutul dilidir. Bununla yanaşı, rutullar yaşadıkları ölkələrinin (azərbaycan və rus) dillərində mükəmməl danışirlər.

- Buduqlu

"Şahdağ milli etnik qrupu" kimi seçilən Azərbaycan milli etnik qrupunun nümayəndələri. Buduqludan bəhs edən ilk rəsmi sənəd Səfəvi

hökmdarı I Şah Abbasın 1607-ci il tarixli fərmanıdır. Tarixən buduqlu ayrı-ayrı nəsillərə, kiçik və böyük ailə birliklərinə bölündü və bu günə qədər bu nəsillərin adlarını daşıyır. Digər dağ xalqları kimi, buduqlular da oturaq həyat tərzini keçirir.

Ləzgilər

Azərbaycan və Dağıstan ərazisində yaşayan Qafqaz xalqlarından biridir. Azərbaycanda ləzgilər əsasən Quba, Qusar, Xaçmaz rayonlarının ərazisində, həmçinin Bakı, Gəncə, Sumqayıt və Mingəçevir, Qəbələ, İsmayilli, Oğuz və Göyçay rayonlarında yaşayırlar. Ləzgilər Azərbaycanın ümumi əhalisinin 2,2% - ni təşkil edir.

Molokanlar

Bu gün Azərbaycanda molokanlar əsasən Bakı, Sumqayıt, Şamaxı, İsmayilli, Gədəbəy və Qubada yaşayırlar. Azərbaycanda ilk Molokan icmaları XVIII əsrin ortalarında yaranıb. Pravoslav kilsəsinin inancları ilə razılaşmadıqlarına görə buraya sürgün edildilər. Azərbaycanın İsmayilli rayonunun məşhur İvanovka kəndində Molokan Rusiyasından buraya sürgün edilmiş qəbilənin nümayəndələri yaşayır.

İngiloylar

Onlar əsasən Azərbaycanın Qax və Zaqatala rayonlarının ərazisində yaşayırlar. I Şah Abbasın dövründə İslamı qəbul etdilər. Əsasən bu qrupun müsəlman və kiçik xristian hissələri gürcü dillər qrupunun cənub ləhcəsində danışirlər. Böyük Qafqazın dağlıq ərazilərində yaşayan inqiloyların əsas məşğuliyyəti tütünçülük, taxılçılıq, üzümçülük, maldarlıq və fıstıq bitkilərinin becərilməsidir.

Qaraçılar

Avrasiya qitəsinin ərazisi boyunca rast gəlinən Hind-Avropa mənşəli köçəri xalqlardan biridir.

Yerli qəbilələrin üsyanlarının qarşısını almaq üçün I Şah Abbas qaraçıların Balakan ərazisinə köçürülməsini həyata keçirdi. Onlar əsasən Şambulbin, Güləzənbın, Məlikzadə kəndlərinin ərazisində yaşayırlar. Balakan qaraçıları Farsca danışirlər. Bundan əlavə, qaraçılar Şamaxı, Yevlax və Borçalıda yaşayırlar. Qaraçılar tarixən köçəri həyat tərzini sürmüşlər. Ənənəvi maldarlıq və atçılıqla yanaşı, dəmirçiliklə məşğul olurdular, müxtəlif kənd təsərrüfatı alətləri və kiçik məişət avadanlığını düzəldib istehsal edirdilər.

Assuriyalılar

Azərbaycan Respublikasının ərazisində yaşayan etnik qruplardan biridir. Bu qrupun qədim kökləri indiki İran və Türkiyədə yaşayan assuriyalılarla bağlıdır. Bu gün Azərbaycanın Zaqatala zonasında kiçik etnik qrup kimi yaşayırlar.

Udi (Udin, Ooty)

Azərbaycanın azsaylı, yerli, aborigen xalqlarından biridir. Bu etnos qədim Qafqaz Albaniyasının Uti əyalətində, XIX əsrdə isə Nuxa bölgəsində (indiki Şəki rayonu) bir neçə yaşayış məntəqəsində yaşayırdılar. Bu gün onlar əsasən Qəbələ rayonunun Nic kəndində və qismən Oğuz rayonunun rayon mərkəzində yaşayırlar. Dünyanın etnik xəritəsində Udi etnosu əsasən Azərbaycan ərazisində yerləşir. Udinlər Qafqazın qədim sakinlərindən biridir. Öz çoxsaylı qədim elementlərini qoruyub saxlayan bu etnosun dili Qafqaz dillərinin ləzgi alt qrupuna daxildir. Tarixən udinlər Günəş və Ay tanrısına ibadət edirdilər və IV əsrin əvvəllərində xristianlığı qəbul etdilər.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Куропятник А.И. Мультикультурализм. Проблемы социальной стабильности полиэтничных обществ. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2000. – С. 89.
2. Канарш Г.Ю. Философские теории мультикультурализма. Гуманитарные науки: теория и методология. – М. 2011 стр. 37.
3. Мамедов А. Мультикультурализм – один из самых важных направлений государственной политики в Азербайджане». Интервью. Баку 26 ноября Азербайджан.
4. Президент İlham Əliyevin IV Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun açılışında nitqi: 18 may 2017 "Xalq", 6 may 2017., s. 1 (No. 9628481)
5. Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi. "QEYRİ-İSLAM DİNİ İCMALARI". 2018
6. Nicat Məmmədov. Multikulturalizm. Panaseya yoxsa alternativ. Bakı 2016
7. <https://www.e-qanun.az/framework/897>

Аида Али кызы Магомедова

Магистр Западно-Каспийского Университета

ВНУТРЕННИЙ МУЛЬТИКУЛЬТУРНЫЙ ФАКТОР ВО ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОЙ СТРАТЕГИИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Резюме

Цель исследования. Мультикультурализм – это политика, которая предусматривает и продвигает культурный плюрализм. Речь идет об уважении прав всех людей любой страны, независимо от их этнических, расовых или религиозных различий. В поликультурном обществе все граждане страны имеют равные права в развитии своей культуры, языка, традиций, этнических и религиозных ценностей. В таком обществе открываются школы, издаются газеты и журналы на их языках. Кроме того, принципы мультикультурализма широко поддерживаются не только политической элитой, но и другими представителями народа, не занимающими высоких должностей.

Метод исследования. Теоретической основой мультикультурализма является либерализм, а его ценности, такие как свобода, равенство и братство, составляют основу. Кроме того, поликультурное общество — это либеральное общество, в котором можно преодолеть не только социальную несправедливость, но и расизм. Однако, в отличие от либерализма, мультикультурализм имеет дело с правами этнических и культурных групп, а не отдельных лиц.

Результаты исследования. Мультикультурализм — это политика, очень близкая к политике толерантности. Важнейшей чертой толерантного общества является параллельное существование разных культур. В толерантном обществе мультикультурализм способствует взаимообогащению культур, а это связано с процессом проникновения одной культуры в другую для дальнейшей культурной интеграции людей.

Ключевые слова: мультикультурализм, общество, толерантность, культура, этносы, религия, раса.

Aida Ali Magomedova

INTERNAL MULTICULTURAL FACTOR IN THE FOREIGN POLITICAL STRATEGY OF AZERBAIJAN

Abstract

The purpose . Multiculturalism is a policy that implies and promotes cultural pluralism. This is due to respect for people the rights of the entire population of any country, regardless of their ethnic, racial and religious differences. In a multicultural society, all citizens of the country have equal rights in the development of their culture, language, traditions, ethnic and religious values. In such a society, schools are opened, newspapers and magazines are published in their language. In addition, the principles of multiculturalism are widely supported not only by the political elite, but also by other representatives of the people who do not hold high positions.

Method of research. The theoretical basis of multiculturalism is liberalism, and its values are freedom, solidarity and brotherhood. In addition, a multicultural society is a liberal society in which it is possible to overcome not only social injustice, but also injustice due to racism. However, unlike liberalism, multiculturalism deals with the rights of ethnic and cultural groups, not individual individuals.

Results of the study. Multiculturalism is very close to the policy of tolerance in its essence. The most important feature of a Tolerant society is the parallel existence of different cultures. In a Tolerant society, multiculturalism contributes to the mutual enrichment of cultures, and this is due to the process of penetration of one culture into another for the further cultural unification of people.

Keywords: multiculturalism, society, tolerance, culture, ethnic groups, religion, race

Daxil olub: 18.02.2023